Actieplan Duurzame Landbouw met Natuur in Utrecht

Onze Droom:
Duurzame Landbouw met Natuur in de provincie Utrecht

Utrechtse natuur- en landbouworganisaties hebben een droom. In die droom is Duurzame Landbouw met Natuur vanzelfsprekend in de provincie Utrecht. Boeren werken nauw samen met groene organisaties. Ze produceren hun groente, fruit, zuivel en vlees op zo'n manier dat de leefomgeving van mens, plant en dier er beter van wordt. Daardoor zie je steeds meer planten- en diersoorten in het landelijk gebied. Dit leidt tot een levend en mooier landschap. En draagt bij aan het inkomen van de ondernemers in het buitengebied.

Deze droom kunnen landbouw- en natuurorganisaties niet in hun eentje tot werkelijkheid maken. Daar hebben wij ook de provincie, waterschappen, gemeenten, bedrijven én burgers bij nodig. Als we samenwerken én afzonderlijk acties uitvoeren, kunnen we de droom realiseren!

Verschillende partijen zijn aan zet om de beweging van Duurzame Landbouw met Natuur te versterken en te versnellen. Wij nemen hierbij het initiatief. In samenwerking met provincie, waterschappen en lokale overheden willen we het gaan uitvoeren. Wij zien deze beweging als een ontwikkel- en leertraject: stap voor stap nieuwe initiatieven uitvoeren, uittesten, ervaringen delen en opschalen laat Duurzame landbouw met natuur verder groeien. In dit actieplan vermelden we welke acties daarvoor nodig zijn en wie die kunnen oppakken.

Wij roepen u op om de acties voor de provincie vast te leggen in de nieuwe Landbouwvisie – en om deze acties samen met ons uit te voeren.

Utrechts Landschap

LTO NOORD

LANDSCHAP ERFGOED UTRECHT

Utrechts Particulier Grondbezit
Land in vertrouwde hand

staatsbosbeheer

natuur en milieu federatie utrecht

Natuurmonumenten

gezamenlijke collectieven agrarisch natuurbeheer Utrecht

Het belang van Duurzame Landbouw met Natuur

Van harde grenzen naar slimme combinaties

Natuur en landbouw zijn beide erg belangrijk voor de samenleving. Boeren produceren voedsel en dragen bij aan de economie. Ze onderhouden het agrarische cultuurlandschap en nemen steeds meer deel aan het agrarisch natuurbeheer. Natuur is van belang voor het welbevinden van mensen en levert maatschappelijke baten op zoals schoon water. En uiteraard is het behoud van de soortenrijkdom – de biodiversiteit – afhankelijk van voldoende natuurgebieden en een gevarieerd landschap.

De helft van de inheemse zoogdieren, vogels, reptielen, amfibieën en dagvlinders zijn geheel of gedeeltelijk afhankelijk van het agrarisch cultuurlandschap. Zoogdieren (zoals muizen) en amfibieën (zoals kikkers en salamanders) zijn vooral te vinden in het cultuurlandschap, dat wordt doorkruist door elementen zoals hagen, lanen, kleine bosjes, poelen en sloten.

De laatste decennia werden de grenzen tussen natuur en landbouw steeds harder. De landbouw werd intensiever en grootschaliger. Als gevolg hiervan is de biodiversiteit in veel agrarische gebieden afgenomen. Het gaat hierbij niet alleen om vogels en planten, maar ook om insecten en het bodemleven.

Niet voor niets spraken onlangs 18 landelijke natuur-, landbouw en kennisorganisaties de intentie uit om een Deltaplan Biodiversiteitsherstel 2030 op te stellen.

Meer info: bit.ly/intentieverklaring_biodiversiteit

Op provinciaal niveau geven wij hier alvast invulling aan. Wij vinden dat er geen harde grenzen tussen natuur en landbouw horen te zijn. Het agrarisch landschap kan de aanwezige natuurgebieden juist versterken en vice versa. Dieren en planten hebben landschapselementen nodig om zich te kunnen verspreiden. Mensen waarderen een natuurrijk agrarisch gebied en genieten hiervan. Bovendien zijn bloemrijke bermen en dijken, maar ook de agrarische gebieden zelf, onmisbare leefgebieden voor bodemdieren, bijen en andere bestuivers – die weer onmisbaar zijn voor een succesvolle landbouw. Zo zijn natuur en landbouw wederzijds afhankelijk.

Daarom kijken we bij Duurzame Landbouw met Natuur juist naar slimme combinaties, waar de natuur én de landbouw van profiteren. We zien het op sommige plekken al gebeuren. Bijvoorbeeld in de Wilnisse Bovenlanden, waar een landbouwgebied een heel nieuwe inrichting krijgt en het beheer door boeren plaatsvindt. Maar het gebeurt ook kleinschaliger. Bijvoorbeeld door landschapselementen in stand te houden, sloten en slootkanten natuurvriendelijk te beheren, bloemrijke akkerranden te beheren en erven natuurvriendelijk in te richten. Deze beweging naar slimme groene combinaties willen we graag versterken en versnellen, samen met de provincie Utrecht. In dit actieplan geven wij aan hoe we dit willen doen!

Meer info: bit.ly/De_Wilnisse_Bovenlanden

Wat is er extra nodig voor verdere ontwikkeling?

1. Acties voor provincie, natuur en landbouw samen

• Per gebied plannen uitwerken hoe landbouw met natuur eruit kan zien en ontwikkeld kan worden, en hoe landbouw een grotere rol kan spelen bij het natuurbeheer.

• Pilotprojecten Duurzame Landbouw met Natuur ontwikkelen en samen uitvoeren.

• Gronden beschikbaar stellen voor boeren die 'werken met natuur' (gaan) opnemen in hun bedrijfsvoering.

• Actief ontwikkelen van nieuwe verdienmogelijkheden voor duurzame landbouw met natuur.

• Verkennen waar in de Groene Contour natuur en landbouw verweven kunnen worden, gericht op vergroting van de biodiversiteit en realisatie van natuurdoelen. Te starten met enkele pilots en het ontwikkelen van een strategie.

• Kortere ketens realiseren tussen boer en consument. De binding van de consument met het product maakt het uniek en hiervoor bestaat een heel eigen markt.

• Het gesprek voeren over (agrarische) natuurdoelen die elkaar soms in de weg zitten en hier in sommige gebieden keuzes in maken (bv. vossen die weidevogels doden, ganzenschade).

2. Acties voor de provincie (in samenwerking met de waterschappen)

• Geld beschikbaar stellen voor concrete pilotprojecten Duurzame Landbouw met Natuur, op verschillende schaal- en ambitieniveaus.

• Geld uittrekken voor kennisdeling en opleidingen voor ondernemers.

• Beschikbare provinciale gronden onder (regionale) voorwaarden voor biodiversiteit in gebruik geven als landbouwgrond, met bijbehorend pachtvoorstel.

• De resultaten van de biodiversiteit inventarisaties in het landelijk gebied gebruiken, delen en zichtbaar maken. Dit geeft zicht op de bestaande waarden en prestaties van agrarische bedrijven. Vervolgens de gegevens vertalen naar verdere kansen en uitvoeringsplannen, met name in de 'Natuurparels agrarische gebieden' uit de Natuurvisie 2017.

• De begrenzing voor botanisch beheer in het Natuurbeheerplan verruimen, zodat combinaties van maatregelen ('botanische beheerpakketten') flexibeler inzetbaar worden.

• Duurzame Landbouw met Natuur promoten in veengebieden waar de bodem sterk daalt.

• Het bedrijfsleven betrekken bij Duurzame Landbouw met Natuur (bijv. duurzame zuivelketen, verzekeraar ASR, de Rabobank, etc.).

• Met andere provincies samenwerken aan een beter en eenvoudiger subsidiesysteem voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLB).

3. Acties voor natuur- en landschapsorganisaties

• Beschikbare gronden inzetten voor boeren die meer met de natuur (willen gaan) werken.

• Organiseren van en inhoudelijke bijdragen leveren aan kennisuitwisseling en kennisbijeenkomsten.

• Boeren die grond van ons pachten enthousiasmeren om op hun eigen gronden ook meer met natuur te gaan werken.

• Agrarische natuurverenigingen en andere groepen ondersteunen bij het maken van nieuwe gebiedsbeheer-plannen, waarbij zowel landbouw- als natuur en landschaps-organisaties betrokken zijn.

• Pachters stimuleren om zich te laten bijscholen in 'werken met natuur' en boswachters stimuleren om meer kennis te vergaren over de landbouwpraktijk.

• Boeren stimuleren om verder te gaan in agrarisch natuurbeheer, door zwaardere beheerpakketten af te sluiten.

• Ontwikkelen van nieuwe pachtconstructies waarbij 'landbouw met natuur' kan rekenen op lagere pacht.

4. Acties voor landbouworganisaties

• Boeren bereiken en enthousiasmeren om aan de slag te gaan met Duurzame Landbouw met Natuur. Daarbij ligt de focus op jonge boeren; als startende ondernemer staan zij onder meer druk om meer te produceren.

• Kennisbijeenkomsten organiseren.

• Boeren stimuleren om zich te laten bijscholen op het gebied van 'ondernemen met natuur'.

• Duurzame Landbouw met Natuur laten opnemen in het curriculum van Agrarische opleidingen en zodoende ook de waarde van biodiversiteit.

• Boeren stimuleren om verder te gaan in agrarisch natuurbeheer, door zwaardere beheerpakketten af te sluiten.

5. Acties voor kennisinstellingen (o.a. Wageningen UR, CLM Onderzoek en Advies, Louis Bolk Instituut, Rijkuniversiteit Groningen)

• Verdere ontwikkeling en deling van kennis over goede voorbeelden van duurzame landbouw met natuur.

• Verdere ontwikkeling, ontsluiting en verspreiding van kennis over de maatschappelijke en bedrijfseconomische baten van meer natuur op landbouwbedrijven.

• Kennisdeling en onderzoek naar kortere ketens voor landbouwproducten.

Door de bovenstaande acties uit te voeren willen we de beweging rondom Duurzame Landbouw met Natuur verder in gang zetten. Zo kan een goed inkomen voor agrariërs samengaan met een grotere biodiversiteit en duurzaam beheer van bodem, water en grondstoffen.

Wat verstaan we onder Duurzame Landbouw met Natuur?

Bij het begrip Duurzame Landbouw met Natuur laten wij ons inspireren door de omschrijvingen voor natuurinclusieve landbouw van BoerenNatuur, en van Louis Bolk Instituut. Wij hebben echter voor een eigen term gekozen. Door gebruik te maken van Duurzame Landbouw met Natuur hopen we beter aan te sluiten bij de agrarische ondernemers in Utrecht.

De omschrijvingen van BoerenNatuur en Louis Bolk Instituut overlappen elkaar en vullen elkaar aan. Het gaat erom dat de biodiversiteit op het boerenbedrijf wordt versterkt en dat deze ook een belangrijke rol kan spelen in de bedrijfsvoering. Door efficiënter om te gaan met grondstoffen heeft de landbouw minder invloed op bodem, water en lucht. Het beheer van landschapselementen is ook onderdeel van natuurinclusieve landbouw.

Een goede omschrijving van het begrip is van belang; tegelijkertijd zien wij Duurzame Landbouw met Natuur niet als iets onveranderlijks. Er is geen ideaal eindbeeld. Het is een ontwikkeling of beweging die we in gang moeten zetten. In de praktijk geven ondernemers vorm aan deze beweging met concrete initiatieven, die stap voor stap verder voeren naar boeren met meer natuur.

Boeren kunnen dit doen op verschillende schaalniveaus. Van boerenerf (nestkasten, erfbeplanting) tot een gebied (samenwerking met terreinbeheerders, oprichten van natuurcoöperaties).

Meer info: bit.ly/BoerenNatuur en bit.ly/LouisBolkInstituut

Natuurinclusieve landbouw in de huidige praktijk

Er wordt veel over natuurinclusieve landbouw gesproken. Verschillende organisaties brengen notities, standpunten etc. uit. Het begrip wordt nader gedefinieerd en overheden krijgen steeds meer belangstelling. Boeren werken al op verschillende manieren aan meer natuurinclusieve landbouw. Enkele voorbeelden uit de provincie Utrecht en omgeving:

- Agrarisch natuurbeheer: nemen van allerlei natuurvriendelijke maatregelen.
- Particulier natuurbeheer door boeren in het natuurnetwerk, zoals de natuurboeren in de Wilnisse Bovenlanden.
- Natuurcoöperatie Krimpenerwaard: boeren verzorgen beheer van weidevogels, planten en moeras/rietland
- Levendige boerensloot: samenwerking van waterschappen en agrarische natuurverenigingen in het Utrechtse veenweidegebied voor ecologisch slootbeheer
- Kringlooplandbouw: 300 Utrechtse boeren studeren in groepen op manieren om alle stoffen die bij landbouw vrijkomen, er ook weer in te stoppen.

Dit is slechts een kleine greep uit een groot aantal praktijkvoorbeelden. De meeste ervan hebben een lager ambitie- en schaalniveau. Wij willen hierop voortborduren en toewerken naar hogere ambities en een grotere schaal.

Uitdaging: baten en financiering

Natuurinclusieve landbouw levert verschillende baten. Zowel maatschappelijke baten (natuur, landschap, water) als baten op bedrijfsniveau (minder afhankelijk van grondstoffen van buiten, een vruchtbaarder bodem, beter bestand tegen ziekten en plagen). Een grote uitdaging bij de verdere ontwikkeling van Duurzame Landbouw met Natuur is het vinden van manieren om de inspanningen van boeren te belonen.

De bedrijfseconomische baten komen soms al op korte termijn ten goede aan het bedrijf. Maar vaak gebeurt dit ook pas op langere termijn, zoals de ontwikkeling van een betere bodemvruchtbaarheid. Daarnaast zijn er maatschappelijke baten die de boer niet vertaald ziet in euro's. Die maatschappelijke baten zijn op verschillende manieren te vertalen in het bedrijfsresultaat. Enkele voorbeelden:

- Zuivelverwerkers geven een betere prijs voor melk via een puntensysteem voor natuurwaarden (bv. biodiversiteitsmeter).
- Consumenten betalen een hogere prijs voor producten. Dan moet de maatschappelijke meerwaarde ten opzichte van gangbare producten wel herkenbaar zijn.
- Door met kortere ketens te werken, wordt een andere markt aangeboord en dat biedt kansen voor een grotere marge op de producten.
- De overheid betaalt voor maatschappelijke baten (biodiversiteit, schoon water, etc.) via subsidies, lagere pachtprijzen en betere vergoedingen voor (agrarisch) natuurbeheer.

Redactie: Natuur en Milieufederatie Utrecht / Landschap Erfgoed Utrecht
Opmaak: Natuur en Milieufederatie Utrecht

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Max Zevenbergen van de Natuur en Milieufederatie Utrecht (m.zevenbergen@nmu.nl)
of Hein Pasman van Landschap Erfgoed Utrecht (h.pasman@landschaperfgoedutrecht.nl)